

Спеціалізованій вченій раді Д.35.051.01
Львівського національного університету
імені Івана Франка

ВІДГУК

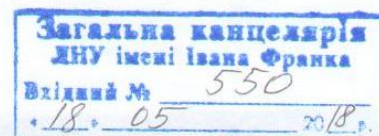
**офіційного опонента, кандидата економічних наук, доцента
Чайковського Ярослава Івановича на дисертаційну роботу
Бочана Віталія Ігоровича на тему
«Управління стійкістю грошового обігу в Україні»,
подану до захисту на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит**

I. Актуальність теми дисертаційної роботи

В складних соціально-економічних умовах України найважливіше значення для нормалізації ринкових відносин має стійкість грошового обігу, а управління стійкістю грошового обігу є однією з найголовніших цілей економічної політики держави для підвищення купівельної спроможності грошей, дотримання раціональних пропорцій між обсягами заощаджень і споживання населення, забезпечення контролю за виплатами грошових коштів, здійснення обґрунтованої кредитної діяльності, утворення сприятливого інвестиційного клімату, скорочення масштабів тіньової економіки, захищення фінансових інтересів економіки країни та ін.

Дослідження, яке виконав дисертант Віталій Бочан, є на часі і потребує теоретичного та практичного втілення в систему грошового обігу країни. Актуальність, масштабність, гострота поставлених і розглянутих завдань соціально-економічних фінансових проблем є властивими даній дисертаційній роботі.

З огляду на важливість проблеми, яка розглядається, тема представленої на захист дисертаційної роботи В. І. Бочана має теоретичну та практичну значущість, а об'єкт, предмет дослідження, а також мета і завдання дисертаційної роботи відповідають паспорту спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

II. Основні наукові положення, висновки і рекомендації, що сформульовані у дисертації, їх новизна, рівень обґрунтованості

Дисертація написана на достовірному, статистичному та фактологічному матеріалі, широкій джерельній базі та сучасній методології економічного аналізу. Список використаних джерел налічує 230 найменувань.

Дисертація визначається чіткістю поставлених завдань дослідження та новизною підходів до проблеми, що вивчається. Структура дисертації є логічно побудованою, новаторською та оригінальною від з'ясування теоретико-методологічних основ грошового обігу, його сутності та особливостей стійкості аж до науково-практичного розгляду основних проблем управління стійкістю грошового обігу у сучасній економіці України та вдосконалення перспективних напрямів зміцнення грошової системи і забезпечення економічного зростання.

В дисертації на належному рівні зроблено узагальнення економічних явищ і процесів.

У першому розділі дисертації «Теоретико-методологічні засади управління стійкістю грошового обігу» розглядається сутність грошового обігу та методологічний інструментарій дослідження його стійкості, за результатами дослідження автор трактує поняття «грошовий обіг» як безперервний рух грошей між економічними суб'єктами у готівковій та безготівковій формах, які обслуговують процеси реалізації продукції, здійснення платежів і розрахунків, починаючи від моменту емісії грошей до їх повного вилучення (с. 25).

Вдало автор досліджує еволюцію грошей на відповідних стадіях грошового обігу і його стійкості за працями закордонних учених з цієї

проблематики: І. Фішер, Л. Мізес, Дж. М. Кейнс, Ф. Гайек, М. Фрідман, С. Гезелл, котрі зробили значний внесок у розвиток вчення про конкурентні (паралельні) гроші. На цій підставі автор приходять до висновку, що ця теорія є дуже радикальною, факти існування недержавних грошей були дуже короткочасними і остаточні висновки щодо їх життєздатності та перспективи є передчасними (с. 43-48). Значними є дослідження вітчизняних економістів: М. Бунге, А. Антонович, Л. Федорович, О. Миклашевський, М. І. Туган-Барановський, котрі утверджували необхідність активної державної політики у сфері стійкості грошового обігу. Це дало можливість дисертанту зробити важливий висновок, що кожне вдосконалення в управлінні грошовим обігом повинно збільшувати швидкість обігу грошей і підвищувати його стійкість (с. 55).

Автор довів, що під управлінням стійкістю грошового обігу необхідно вважати діяльність держави щодо застосування низки монетарних, фінансових та інших цілеспрямованих заходів на зміну показників обсягу і структури грошової маси в цілях збалансування грошового попиту і пропозиції, відповідності грошової і товарної маси, здатності протидіяти внутрішнім і зовнішнім негативним чинникам і загрозам, які впливають на стабільність національної грошової одиниці. Визначив принципи управління, якими повинні керуватися органи управління, враховуючи соціально-економічні умови, що склалися. Залежно від характеру і сфери застосування цих принципів розроблено класифікацію методів управління стійкістю грошового обігу (табл. 1.3, с. 58). Це дало змогу автору сформулювати наукове підґрунтя для вибору напрямів та заходів з вдосконалення управління стійкістю грошового обігу.

У другому розділі «Особливості управління стійкістю грошового обігу в Україні» розглядаються науково-методичні засади управління стійкістю грошового обігу.

Автор розробив алгоритм оцінювання ефективності управління стійкістю грошового обігу, що передбачає послідовну етапність проведення аналізу (підготовчий, розрахунково-аналітичний, рекомендаційний). Цей методичний підхід дає змогу виявити певні закономірності в зміні стійкості грошового обігу в країні за відповідними періодами або порівняно з іншими країнами (рис. 2.1, с. 74).

У дослідженні автор довів, що у розвинених країнах з ринковою економікою, де високий рівень розвитку сучасних банківських технологій, безготівковий грошовий обіг становить 90-95 %, що є важливою умовою для зменшення тіньової економіки. Висока частка готівки у валовому внутрішньому продукті України знижує ефективність використання грошових ресурсів. Автор обґрунтовує збільшення грошової маси в легальному обігу з одночасним скорочення її у тіньовій складовій. Слушно зазначено, що на загострення фінансово-економічної кризи в Україні вплинула різка девальвація гривні у 2014 році, обумовлена переходом до механізму вільного курсоутворення, час коли економіка знаходиться в умовах кризи (с. 98).

Разом з тим визначено, що подолання економічної кризи, досягнення відновлення економіки після кризи можливе за рахунок ролі та підвищення ефективності грошово-кредитної політики з метою подолання макроекономічної нестабільності.

Для цього Національний банк України має реалізувати такі заходи:

- монетарне таргетування, направлене на контроль грошових агрегатів;

- монетарне таргетування обмінного курсу, направлене на досягнення курсової стабільності;
- інфляційне таргетування направлене на підтримання макроекономічної стабільності цін.

Слушну думку дисертанта у макроекономічному розумінні проблеми неплатежів необхідно розглядати у виявленні чинника, який характеризує розбіжність між реальними потребами споживання та платоспроможним попитом в українській економіці. Для розв'язання проблем неплатежів в Україні дисертант Віталій Бочан обґрунтовує вжиттям таких заходів: в основу бюджетної, податкової, грошово-кредитної і валютної політики мають бути покладені підтримка платоспроможного попиту, зростання заощаджень та інвестиційних ресурсів (с. 122).

У третьому розділі «Напрями удосконалення управління стійкістю грошового обігу в Україні» дисертант аналізує зарубіжний досвід управління стійкістю грошового обігу і можливості його застосування в Україні. На його основі зазначено, що в управлінні стійкістю грошового обігу при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності важливе місце займають міжнародні резерви валютних ресурсів країни. Вони дозволяють нівелювати різкі обмінні курси валют та пом'якшити негативний вплив операцій платіжного балансу на рівень внутрішніх споживчих або інвестиційних витрат (с. 139).

Справедливо автор доводить, що виведення з тіньового сектору значних обсягів грошової маси і залучення її до офіційного економічного обігу країни є одним із найгостріших питань економічної науки і господарської практики. Водночас, визначає ефективні заходи до розробки і реалізації стратегії детінізації української економіки, яка передбачає вжиття комплексу взаємозв'язаних заходів щодо створення сприятливих умов для легальної господарської діяльності щодо

посилення відповідальності за економічні злочини, що дозволить покращити соціальний клімат у суспільстві, значно підвищити рівень доходів та соціального захисту громадян, залучити додаткові бюджетні надходження та суттєві інвестиційні ресурси для забезпечення стійкого та динамічного зростання (с. 156-169).

Науковими результатами, що отримані автором особисто, є:

1) удосконалено визначення термінів «грошовий обіг» - з огляду на виокремлення стадій руху грошей (емісія, переміщення між економічними суб'єктами, вилучення з обігу), внаслідок чого відбувається здійснення платежів і розрахунків та обслуговування економічних процесів на макро- та макрорівнях (с. 25); «стійкість грошового обігу» - з огляду на розгляд її як конкретного стану грошового обігу, за якого забезпечується цінова стабільність в економіці країни (с. 29, 56-57); «управління стійкістю грошового обігу» - за рахунок його характеристики поряд з іншими існуючими ознаками спрямованості на протидію негативним чинникам впливу і загрозам стабільності національної грошової одиниці на базі застосування відповідних монетарних та фінансових заходів (с. 57);

2) запропоновано науково-методичний підхід до поетапної оцінки ефективності управління стійкістю грошового обігу за рахунок виокремлення аналізу його чинників і ризиків, що дозволяє більш повно виявити загрози та слабкі місця у сфері грошового обігу та сприяє виявленню резервів і реалізації рішень, спрямованих на вдосконалення процесу управління стійкістю грошового обігу, виходячи з наявних умов та пріоритетів державної економічної політики (с. 74-80);

3) запропоновано науково-практичний підхід до формування механізму стимулювання домогосподарств щодо використання їх неофіційних заощаджень в інвестиційному процесі, що передбачає створення умов для їх зберігання на інвестиційних рахунках у банках через пільгове оподаткування

громадян. Це дасть змогу розширити ресурсну базу для фінансування значимих соціально-економічних заходів, пріоритетних інвестиційних проектів та сприятиме підвищенню стійкості грошового обігу шляхом залучення довгострокових коштів населення в інвестиційний процес (с. 159-163);

4) запропоновано науковий підхід до організації діяльності державного стабілізаційного фонду, який окрім визначення параметрів його діяльності, обґрунтування вимог до ресурсного забезпечення та інвестування коштів передбачає виокремлення напрямів та рівнів взаємодії з економічними суб'єктами з приводу використання фінансових ресурсів в цілях управління стійкістю грошового обігу (с. 170-172);

5) теоретичні положення теорії конкурентних грошей, за рахунок обґрунтування ідеї щодо підвищення стійкості грошового обігу та зростання швидкості обертання грошей за рахунок змін, спрямованих на вдосконалення управління грошовим обігом (с. 43-48);

6) класифікація методів управління стійкістю грошового обігу за характером (адміністративні, економічні) та сферою впливу (монетарні, валютні, інфраструктури і, гарантійні, інформаційно-просвітницькі, інституційні, антикорупційні), що формує наукове підґрунтя для вибору напрямів та заходів з вдосконалення управління стійкістю грошового обігу (с. 58-70);

7) запропоновано підхід до прогнозування обсягів національного доходу країни на основі використання економіко-математичних моделей, що дає змогу виявити основні резерви їх підвищення за рахунок зміни в обсягах матеріальних, соціальних витрат, дебіторської та кредиторської заборгованості (с. 124-131);

8) узагальнення та систематизація зарубіжного досвіду управління стійкістю грошового обігу, що дало змогу обґрунтувати пропозиції щодо напрямів їх імплементації у вітчизняну практику, а саме:

формування оптимального монетарного режиму; реалізація дискреційної монетарної політики; розвиток механізмів ринкового курсоутворення; розроблення національної моделі; формування довіри суспільства до застосовуваних заходів з управління грошовим обігом шляхом підвищення транспарентності діяльності центрального банку (с. 134-151).

III. Теоретична цінність отриманих результатів роботи

Обґрунтовані теоретичні дослідження є значним досягненням до економічної науки, мають практичну цінність у здійсненні державної грошової політики. Знайшли практичне використання для удосконалення управління стійкістю грошового обігу у Львівській області. Можуть стати основою для формування навчальних програм, лекційних курсів для закладів вищої освіти.

Наукове дослідження має зв'язок із загальнодержавними науковими програмами, планами і темами.

Дисертаційна робота є складовою науково-дослідної роботи Львівського національного університету імені Івана Франка «Управління відтворенням банківського і страхового бізнесу в Україні» (державний реєстраційний номер 011611001643), у межах якої автор розробив рекомендації щодо удосконалення управління стійкістю грошового обігу в Україні.

IV. Практична значущість висновків та рекомендацій дослідження

Практичне значення отриманих результатів полягає в обґрунтуванні науково-практичних підходів, спрямованих на вдосконалення управління стійкістю грошового обігу в Україні.

Одержані результати дослідження використано для удосконалення управління стійкістю грошового обігу у Львівській області при розробці стратегічних напрямів оптимізації грошового обігу в регіоні (довідка № 07/12 від 19.01.2018 р., видана Управлінням Національного банку України у Львівській області).

Науково-методичні результати, одержані у дисертаційній роботі використано в навчальному процесі у Львівському національному університеті імені Івана Франка під час викладання дисциплін: «Банківський менеджмент» та «Банківські операції» (довідка № 304-Н від 29.01.2018р.), а також у Львівському інституті економіки і туризму під час викладання дисциплін: «Гроші, фінанси і кредит» та «Фінансовий менеджмент» (довідка № 01/12 від 22.01.2017р.) та Регіональною філією Національного інституту стратегічних досліджень в м. Львові, зокрема при підготовці аналітичної записки «Грошово-кредитні інструменти забезпечення фінансової безпеки на сучасному етапі соціально-економічного розвитку України» і прийняті до впровадження Адміністрацією Президента України (довідка № 1/4 від 24.01.2018р.).

V. Повнота викладу результатів дослідження у наукових фахових виданнях

В результаті ознайомлення із друкованими працями дисертанта встановлено, що основні положення, висновки та результати проведених досліджень достатньо повно висвітлені в опублікованих працях. Основні результати наукового дослідження опубліковано в 19

наукових працях (загальним обсягом 6,7 друк, арк.), у тому числі 4 у співавторстві (особисто автору належить 5,58 друк. арк.). З загального обсягу публікацій: 10 публікацій - у наукових фахових виданнях України, (з них 2 включено до міжнародних наукометричних баз).

Дисертаційна робота має високий рівень апробацій (участь автора у роботі дев'яти міжнародних і всеукраїнських конференціях).

VI. Мова, стиль та оформлення дисертації й автореферату

Дисертація та автореферат написані переконливою, доступною, логічною мовою. Вони є доступними для сприйняття, логічно структурованими. Загальний обсяг дисертації - 231 сторінка, основний зміст викладено на 185 сторінках. Робота містить 24 таблиці, 11 рисунків, 7 додатків. Список використаних джерел налічує 230 найменувань і наводиться на 19 сторінках.

Дисертаційна робота характеризується науковим стилем викладення. Оформлення дисертаційної роботи та автореферату відповідають вимогам державних стандартів Міністерства освіти і науки України.

VII. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту і оформлення дисертаційної роботи і автореферату

Високо оцінюючи обґрунтованість наукових положень дисертації, їх достовірність і новизну, висловлюємо ряд зауважень і дискусійних питань.

По-перше, в роботі недостатньо проаналізовано загрозу та слабкі місця управління стійкістю грошового обігу на рівні підприємств

малого і середнього бізнесу, не визначені їх ефективні умови для інвестиційного і банківського обслуговування.

По-друге, в роботі аргументовано грошово-фінансовий обіг, який має місце при обслуговуванні фінансових відносин в господарстві, але, на нашу думку, із закордонного досвіду варто чіткіше прописати рекомендації по вилученню частини доходів економічних суб'єктів у формі податків і платежів на користь держави.

Разом з цим, вказані дискусійні положення та окремі недоліки не є принциповими і не применшують загальної позитивної оцінки, теоретичної та практичної значущості виконаного дослідження Бочаном Віталієм Ігоровичем.

VIII. Відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника»

Дисертаційна робота за змістом відповідає темі, меті і окресленим завданням, відповідає пп. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, із змінами, затвердженими Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19 серпня 2015 р., № 1159 від 30 грудня 2015 р., № 567 від 27 липня 2016 р. Дисертація відповідає паспорту спеціальності 08.00.08 - Гроші, фінанси і кредит.

Автореферат відповідає змісту дисертації, відображає суть основних наукових здобутків і результатів дисертаційної роботи, та оформлений відповідно до вимог, затверджених для дисертаційних авторефератів.

ІХ. Загальний висновок

За актуальністю, ґрунтовністю вирішення наукових проблем, науковим рівнем викладення та кількістю публікацій, теоретичним і практичним значенням одержаних результатів дисертація на тему: «Управління стійкістю грошового обігу в Україні» відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами), а її автор – Бочан Віталій Ігорович – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Офіційний опонент –

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри банківської справи
Тернопільського національного
економічного університету

Я. І. Чайковський

Підпис кандидата економічних наук,
доцента Я. І. Чайковського засвідчую:

Вчений секретар ТНЕУ

М. А. Мудрак